

KAITSE KODU!

11. mai 1929

NR. 19

Hind 20 senti

SALU.

Tänases numbris:

- Kaanepilt: Kalev on koju jõudnud!*
J. Caidoner: Pro patria — isamaa eest.
— *Tegu, mis väärrib järeletegemist.*
A. Balder: Seltskond riigikaitse organiseerimisel.
J. Roska: ... et Eesti ikka vaba püsiks!
Arma J. Pulla: Torn (jutustus).
— *Meeskonna päästmine allveelaeva hukkumisel.*
A. P.: Caskesport sammub kindlat arenemisrada.
Maila Talvio: Kured (järg).
Male.

A.-I. „SUOMI”

ühendus

TALLINNA JA HELSINGI
vahel.

Laev liigub järgmise sõiduplaani järgi:

Väljasõit Tallinnast

igal teisipäeval kell 9.15 e. l.
„ neljapäeval „ „ „
„ laupäeval „ „ „

Väljasõit Helsingist

igal esmaspäeval kell 12 l.
„ kesknädalal „ „ „
„ reedel „ „ „

Pileteid müüb ja kaupu võtab vastu

A.-S. TALLINNA LAEVAÜHISUS Meripuiesteel 5.

Telefonid: 10-93, 9-52, 2-66. Telegrammid: „LAEVANDUS“.

KAITSE KODU!

Tellimishind: aastas 6 krooni, poolaastas 3 krooni, veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti.

Üksiknumber 20 senti.

Kuulutuste hinnad: 1/1 lehek. 40 krooni, 1/2 lehek. 20 krooni, 1/4 lehek. 10 krooni ja 1/8 lehek. 5 krooni. Esimese kaane sisekülgl 50%, tagumise kaane väliskülgl 100% kallim.

Nr. 19.

Ilmub üks kord nädalas.

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella 1/29—10 h. Kaastöö arvatakse ainult siis tasu alla, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Vastutav toimetaja: kol.-lt. J. Maide. Tegev toimetaja: L. Sõerd.

Pro Patria — isamaa eest!

Kaitseliidu vanematekogu esimehe kindral Laidoneri kõne Tallinna malevale 1. mail 1929. a.

Riikliku iseseisvuse saavutamine on iga rahva elus suurimaid sündmusi, sest ainult need rahvad on inimkonna ajaloo etendanud silmapaistvamat osa, kes on saavutanud oma riikliku iseseisvuse. Ka praegu jälgides rahvaste elu võime ja peame tunnistama, et just riiklikult iseseisvate rahvaste tegevus paistab silma kogu inimkonna kultuuri ja heakäekäigu alal. Riikliku iseseisvuse saavutamine ei sünni ühegi rahva juures kergesti ega juhuslikult. Enne kui üks rahvas jõuab oma riikliku iseseisvuseeni, peab ta elama läbi ja tegema läbi pika ja raske arenemistee, tihti peab võitlema elu ja surma peale sel pikal arenemisteel.

Nii sündis ka meil. Kaugest minevikust, ajaloo hämaruse päevilt on meie rahvas juba tuntud. Aastasajad tagasi elas ja tegutses Eesti rahvas juba samal pinnal, kus praegu, jättes ajalukku isegi ilusad jäljed oma kangelaslikust võitlusest, aga tol ajal ei läinud tal korda luua oma riiki ja kindlat riiklikku korda. Selleks kulus veel sajanguid, kulus palju tööd ja vaeva. Ainult käesoleval põlvel läks korda teostada seda iga kultuurse rahva suurimat ideaali. Iseseisvuse saavutamine ei olnud meil kerge, vaid ümbepöördukt — see oli raske heit-

lus elu ja surma peale, see oli heitlus rahva olemasolu eest. See heitlus nõudis arusaadavalt meie rahva poegadelt ja tütardekt, kogu meie rahvalt hiiglahjõupingutust ja eneseohverdumist. Aga peame tunnistama — tagajärg sel võitlusel oli hiilgav: me saavutasime oma rahvale riikliku iseseisvuse, me võitlesime ja võitsime. Meie praegune põlv, kes on ise elanud läbi need suured sündmused meie ligemast minevikust, ei mõistagi veel täieliselt hinnata seda suurimat ajaloolist sündmust meie rahva elus. Selleks oleme veel liig seotud sündmuste enestega, aga tulevatele põlvedele jääb küll see meie põlve saavutis hiilgavaks täheks Eesti rahva ajaloo.

Iseseisvus on meil käes, see on tõsi, aga see suur saavutis paneb meie peale ka määratu suured kohustused. Me peame arendama edasi meie rahva elu ja head käekäiku ja peame samal ajal olema valmis ka oma riiklikku iseseisvust kaitsma, peame olema valmis võitluseks igal alal, olgu see vaimline kultuur, olgu see majanduslik ala, olgu see füüsiline jõupingutus relvaga käes. Me peame alati olema valmis kaitsma oma riiki ja rahvast välise kallale tungi vastu, aga ka sisemiselt ei tohi me veel

kaugeltki lasta käsi rüppe. Suure maailmasõja ja hiiglarevolutsiooni tagajärjel Ida-Euroopas on rahva, eriti ta mitmesuguste kihtide, meeleolu veel liig ärevil ja tasakaalust väljas. Et see on nii, seda näitab meile ligem minevik, eriti 1. detsember 1924. a., mis meil kõigil veel meeles värskelt. Ise oleme loonud oma riigi, ise peame teda ka kaitsma. Ja suure rahuldustundega võime tunnistada, et meie rahva suur enamus on täieliselt sellest ülesandest saanud aru. Selle tõestuseks on meie suur ja tugev E. V. kaitseliidu organisatsioon ja ta — ma kriiputan eraldi alla — täiesti vabatahtlik korraldus.

Inimese elu on võitlus olemasolemise eest; see võitlus on eriti terav ja raske pärast suuri sõdu ja revolutsiooni laastamist. Ei ole ime, et ka meil selles raskes võitluses tekivad üksteisele etteheited. Isegi on mõnikord tulnud kuuldavale arvamusi, et meie rahvas ja ta tegelased ei pea küllalt silmas rahva ja riigi üldhuve. Ei tahaks seda uskuda. Meie vabadusvõitlus näitas just vastupidist. Tol raskel ajal oli meie rahva rõhuvana enamuse ja ta tegelaste isamaalisus ja ohvrimeelsus otse silmapaistev ja imestamisväärne. Aga nüüdki? Kas meie kaitseliidu organisatsioon ei ole parimaks tunnistuseks sellest, et meie kodanikkude keskel riiklikkudest huvidest arusaamine on täiesti ajakõrgusel. Need kümned tuhanded isamaa pojad ja tütreid, kes on oma vaba ja tihtipeale isegi oma tööaja vabatahtlikult pühendanud meie riigi, meie iseseisvuse kaitsmisele, kas see ei ole parimaks näiteks, et Eesti vabariigi kodanik täiesti teadlikult on valmis pühendama oma tööd ja jõudu riigi heaks — meie riigi ja tema seadusliku korra kaitseks.

Tihti kuuleme arvamusi, et meie kodanikud on liig jagunenud erilisteks poliitilisteks

rühmitusteks. Küsime, kas siingi ei ole arvustus läinud liig kaugemale? Demokraatlik riigikord nõuab, et iga kodanik teadlikult võtaks osa riigi poliitilisest elust. Arusaadav, et seejuures ühe ja teise isiku, ühe ja teise rahva-kihi huvid lähevad lahku, aga just kaitseliit ja tema kindel organisatsioon on tunnistuseks, et meie ei unusta oma riiki ja ta üldhuve. Iga kaitseliitlane on teadlikult ühe või teise poliitilise voolu pooldaja, aga kas see segab meid oma suure ülesande täitmisel tegutseda täiesti üksmeelselt? Kaitseliidus on esitatud meie rahva mitmekesisemad kihid, aga meie oleme kaitseliidu alal tegutsenud alati väljaspool poliitilisi erakondi ja tahame kindlasti seda teha ka tulevikus. Riigi kaitse ja tema julgeolek — see on, mis meid kõiki ühendab ja ühendab tulevikuski.

Kaitseliidul on määratu suur üleriiklik tähtsus, aga eriti tähtis on kaitseliit just meie riigi pealinnas. Et aga olla valmis oma ülesande täitmiseks, peame ka ise endi kallal tegema tööd, peame endid korraldama, peame õppima. Palju on sel alal juba tehtud, aga palju tööd seisab veel ees. Tänapäevase suure rongkäigu puhul võib igaüks näha meie kaitseliidu hästikorraldatud sirgeid ridu, aga et selleni jõuda, oli tarvis palju tööd ja vaeva. Meil seisab ees suvihooaeg, kus jällegi töötame edasi samas kindlas vaimus kui seni. Kaitseliidu tugevus seisab ta korralduses, ta kindlas vaimus ja ta heas väljaõppes.

Kaitseliidu vanematekogu esimehena soovin teile kõigile, mees- ja naiskaitseliitlased, edu ja jõudu teie raskel tööl. Kaitseliit on ja jääb kindlaks toeks meie riigile tema seadusliku korra ja meie rahva riikliku iseseisvuse kaitses. Pra Patria — isamaa eest — on meie hüüdsõna ja see jäägu meie lipukirjaks tulevikus ja alati.

Tegu, mis väärrib järeleaimamist.

Eesti Vabrikantide Ühisuse eeskujulik kingitus Eesti kaitseliidule.

Kaitseliit on seltskondlik organisatsioon, kes end täielikult on seadnud seltskonna, rahva ja riigi teenistusse; kaitseliitlased on isikud, kes mingit ainelist tasu saamata kümneid tuhandeid tööpäevi ohverdavad selle vabatahtlikult enda õlgadele võetud teenistuse täitmiseks.

Kuid peale vabatahtlikult annetatud tööpäevade on sarnase suure organisatsiooni otsustavaks tegutsemiseks vaja teha ka teatud rahalisi väljaminekuid. Osa neist katab riik, tunnustades kaitseliidu organisatsiooni tarvidust ja nähes seda suurt abi, mida ta pa-

kub riigile ning mis ületab mitme- ja mitmekordselt antava toetuse väärtuse.

Aga sihikindlaks kõige, mis võimalik, saavutamiseks ei jätke sellest riiklikust toetusest veel kaugeltki. Selle puuduva majandusliku toetuse andmine on nüüd seltskonna enda asi, kelle keskest välja on võrsunud meie võimas kaitseliit.

Seltskond on alati olnud teadlik oma kohustustes oma enda sünnitatud lapse vastu, on kõigiti ja igalpool suurel määral, küll ühel ja teisel viisil, sirutanud oma aitava käe Eesti kaitseliidule. On talle nii mõndki oma kavatsusist

Vabrikantide ühisuse esimees M. Luther.

Vabrikantide ühisuse sekretär K. Mauritz.

võimaldanud teostada, mis tema kaasabita oleks pidanud jääma tegemata.

Üheks sääraseist seltskonna avitava käe pakkumisist on kaitseliidu peastaapi neil päevil rõõmustavalt üllatav Eesti Vabrikantide Ühisuse eeskujulik annetus 1000 kr. suuruses. Sellest summast on määratud 500 kr. kaitseliidu poolt korraldatava riikluse ja omakaitse idee propageerimiseks ja 500 kr. auhindadeks malevatevahelistel võistlustel, eriti laske- ja suusaspordi aladel.

Kõige soojema tänutundega märgib Eesti kaitseliit sarnast isamaalist tegu, mis väärrib järeleaimamist nende poolt, kellel see võimalik, igahelt oma võimaluste piirides ja kohaselt.

Eriti tunneb Eesti kaitseliit sooje tänutundeid lahketele annetajatele just selle eest, et nad oma avitava käe on sirutanud välja just

nende kahe idee toetamiseks kaitseliidus, millede teostamine moodustab ta peaülesande: propageerida riikluse ja omakaitse ideed ja tõstarahva enesekaitse tugevnemist, eriti laskespordi levitamise ja edendamise teel.

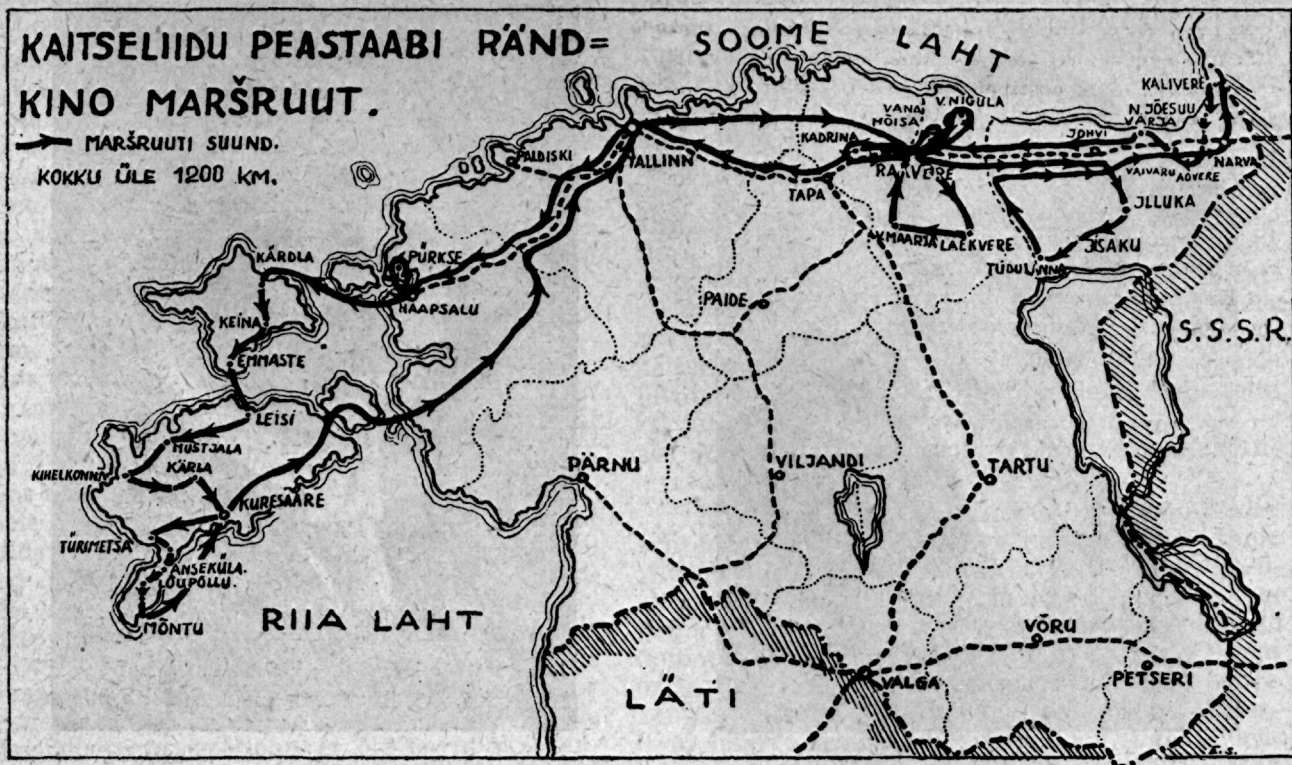
Sarnased endast välja kasvanud isamaalised teod on kaitseliidule parimaks tunnustuseks seltskonna osavõtust kaitseliidu tegevusest ja tema olemasolu ja tegutsemise tarviduse tunnustamisest. See annab uut jõudu ja hoogu tööks. Ja selle jõu ning hoo tõstmise eest olgu öeldud veel eriline tänu lahketele annetajatele.

Käsikäes teda toetava seltskonnaga, käsikäes riigi juhtivate organitega tahab Eesti kaitseliit pingutada kogu oma jõu tööks kodumaa parema tuleviku eest.

Kandku see töö kaunist vilja!

Kaitseliitlased!

Oma ostude tegemisel eelistage neid ärisid, kes kuuluvad «Kaitse Kodu!»s.

Rändkinoga saartel.

Kaitseliidu rändkino fuži mulfeid rahvastunde propagandareisil.

Pussrootslaste lahkusest ja teekonnast läbi lumekõrve. — Hiidlaste lemmiklugu on tuljak ja lemmiktantsuks kuparimoori tants. — Miinid, milledest saab „häid tõrvakataid“, kuid mis lendavad alati vastu taevast. — Saarlane, kui ta on pöidla pikkune — hoiab kodus lambaid, vähe kobedam läheb Kuramaale seakarja, siis laeva peale kokapoisiks, pärast madrusena sõidab poole maailma läbi. — Kui saarlane on „sees“. — „Noored kotkad“ läksid saarte noorte südamesse.

Rändkino teine „turnee“ algas etendusega Noa-rootsis (kohalikkude elanikkude nimetuse järele — Pussrootsis) Pürkse mõisas Rootsi alam-põllutöökoolis. Kooli õpetajaskond tuli kõigis asjus vastu üllahkelt ja kõik korraldustööd tehti kooliõpilaste poolt. Seepärast lubati õpilastele etendus tasuta, mis koolijuhataja tegi teatavaks pidulikult ühisel õhtusöögil.

Kooli sisekord oma traditsiooniliste kommetega ja äärmise distsiplineeritud tagasihoidlikkuse ja korrektsusega tuletas meele teatavas mõttes sõjakooli korda. Muuseas oli neil üks sarnane komme, millest meil alul polnud aimugi. Pärast ühist õhtusööki tõusis koolijuhataja lauast üles, palvetas nagu enne söömistki, mille järele kõik käed plaksuga kokku löid ja ringi laudade ümber üksteise käsi raputasid. Kaaslane arvas, et tuleb ringmäng, lükkas tooligi laua alla.

Kõik naisõpilased peaaegu eranditult kannavad rahvariideid — musti pikki plisseeritud kleite, jalas pakse villaseid sukki tingimata eredates värvides, pastlataolised kingad jalas, kõigil pikad patsid, käivad nagu nunnad.

Alul tekkis arvamine, et siit kandist on mood küll läinud mööda, kuid kui grammofonile muude lugude hulgas ka üks „fox“ pandi — hakkasid kõigil piigadel ja lad vigureid välja tegema.

Pedagoogiline personaal peaaegu kõik on rootslased, ainult üks naisõpetaja oli eestlane.

Etenduse lõpul teejoomisel muljete vahetamisel nähtud filmidest meeldisid väga „Eesti kaunimad kohad“ ja meie kaitseliidu vormi loeti ilusamaks kui Poola vormi.

Asjade koristamisel oli aitajaid rohkem kui tarvis. Kaks pedagoogi, üks neist uus koolijuhataja, noor agronoom, alles hiljuti Rootsist tulnud, kandsid truult pakke regedele, vaatamata protestile, sest abiks oli kohal nagu nii hea jagu kaitseliitlasi. Peab sellele lahkele perele tagantjärele veel kord ütleva suur aitäh — nii südamlük ja vennalik oli seal vastutulek.

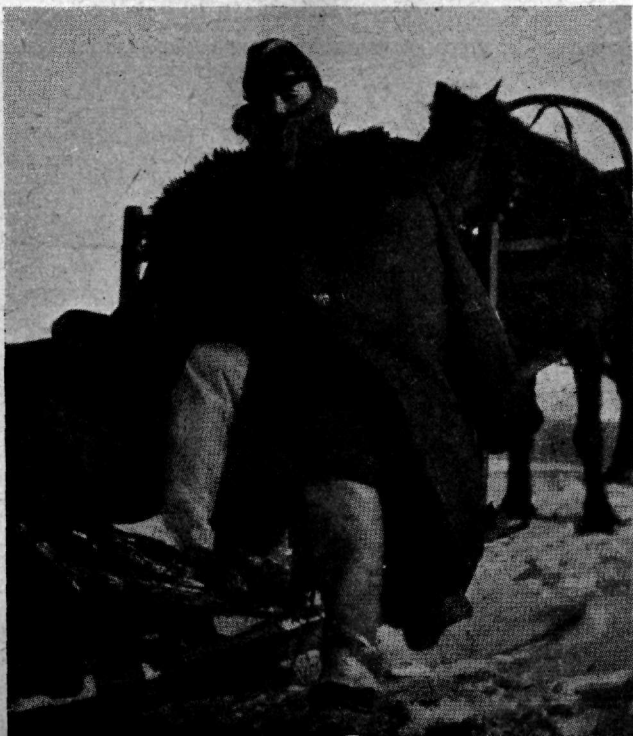
Järgmine „etapp“ oli Kärda. Enne seda tuli teha läbi üks suurem „kõrbesõit“ — 60 km. reis Haapsalust Heltermaale mööda merejääd. Meie „karavaan“ koosnes neljast hobusest, sest taat, kes kauples end

küüdimeheks, muretses endale tuttavaid abiks. Vana-mees, kes meid viis üle, oli Kärđlas üldiselt tuntud „vana Känd“ — tüübiline hiidlane, omaaegse Hiiu isevalitseja parun S. postipoiss, kes võib rääkida lõpmatu palju igasuguseid jutte. Kärđlas oli etendus elanik-kude kehvuse tõttu maksuta.

Keinas juhtus etendus laupäevase päeva peale, mistõttu ka osavõtt oli rohke. Seal sai puutada kokku tüübilisemate hiidlastega ning kuulda parimaid hiidlaste anekdoote loomulikus murrakus. On ju hiidlased üle Eestimaa tuntud naljahammastena, kelle üle vahest nõökavat nalja tehakse nende veidi koomiliste võtete pärast. Nad tuletavad meele oma omaduste poolest veidi iirlasi, kes on sama pikaldased ja heasüdamlikud.

Huvitava loo rääkis keegi proua, kes on vanemaid seltskonnategelasi kohal, hiidlaste maitsest; kui lauldakse kuski peol olgu kui kunstiväärtuslikku laulu, reageeritakse sellele külmalt, laulu kohta aga, kus mõned tagant järele laulavad, öeldakse lihtsalt: „Mis nad narivad, ei ole laulu ära õppinud, jäävad teistest maha.“ Kui lauldakse aga tuljakut olgu mitmendat korda tahes, satuvad kuulajad ühesuguselt ikka marru, umbes nagu serblased «Не шуми Марица!» kuuldes, ning tahavad saali põranda trampida sisse. See olevat nende lemmiklugu.

Vaadeldes kaht tüüpi — hiidlast ja saarlast — peab ütleva, et nad täiesti erinevad teineteisest, ehkki „maad“ asuvad kõrvuti. Jättes hindamata nende mõlemate üksikud individuaalsed omadused tundub positiivseid külgi hiidlasel rohkem kui saarlasel.

Peastaabi rändkino karavan teel Haapsalust Heltermaale. Pildil rändkino juht nlnn. Karukäpp.

Muhu eit rahvariites teel kirikusse.

Järgnev etendus Hiiumaal oli Emmastes. Emmaste tuletab meele mingit kena suvituskohta. Seltsimaja on „aus“, noorrahval kõik moodsad tantsud „klaarid“, lähevad aga mööda saali „sahkat-sahkat“. On otsitud välja koguni mingisugune vana Eesti rahvatants, mida huviga tantsitakse — nimega „Kuparimoori tants“.

Et hiidlasel peale igapäevse leiva muretsemise hoole on ka luuleandi, seda näitavad väga rohked ja mitmekesised laulud. Palju on ka tantsulaule — „valsi viise“, mis enamuses on väga magussentimentaalsed, kuid siiski huvitavad ja omapärased, polkasõnu, ringmängulaule jne. Emmastet loetakse Hiiumaa jõukamaks kandiks, sest seal olevat palju „kapteneid“; kapteniteks nimetatakse sealpool neid, kes sõidavad oma laevadel.

Hiiumaa rand nagu Saaremaagi oli külvatud üle patareide ja kindlustatud punktidega, mis venelaste paa-nikalisel taandumisel jäid maailma hoole. Seda segast aega kasutasid muidugi kohalikud elanikud, kes tassisid endale koju igasugust sõjamaterjali ja lõhkemoona, mille käsitamisest neil kõige vähematki aimu polnud. Eriti „spetsid“ „soomuse“ peale olid muidugi poisikesed, kes kogusid endale lakkadesse ja küünidesse terved laskemoonalaod. Sellega on seletatav suur õnnetuste arv, eriti rannaäärsetes kohtades.

Nobedad olnud vanadki mehed alul randa uhu-tud miine koju veeretama, neist saavat head tõrvakat-lad; kuid paraku katelde tegemine lõpnud peaaegu alati kurvalt: katlad ühes tegijatega lennanud ikka vastu taevast.

Näiteks oli juhtum, kus neli meest veeretasisid miini rannast maja ja hakkasid seal raiuma. Perenaine jäänud tuppa ketrama, tütar läinud lauta, laudast kuulnud kohutavat mürtsu, tulnud uksele vaatama — maja asemel ainult suitsev auk ja puutükke ja mulda sajab alla. Sarnased kohutavad õnnetused sundisid inimesi lõppeks ettevaatlikumaks, kuigi mälestused neist õnnetustest nii pea ei unune, iseäranis neil, kes sarnaste õnnetustega kuidagi moodi on seotud.

Üldiselt on hiidlased lahtise iseloomuga ja lahked. Kurb on see, et nad oma igapäevase leiva pärast peavad palju rändama, sest kui üldiselt meie maa kohta on maksev lause „lahja põld ja kadakane karjamaa, see mu vanemate muremaa“, siis peab seda küll eriti rõhutama Hiiu- ja Saaremaa kohta.

Eriti suveks lähevad välja teenima kõik meessoos esindajad, kes vähegi jaksavad. Hiiumaal öeldakse: „Suvel on iga karjapoisike hinnas“.

Emmastega lõppesid „gastroolid“ Hiiumaal, millele järgnes reis Saaremaale — Leisi. Leisis oli nähtud ette üks etendus lastele, mis kujunes kooli ja kogu ümbruskonna mudilastele väikeseks pühaks. Etenduse algust valvati korralikult ikka mõni tund varem. Ühine nõrkus kõigil lastel on suur huvi „masinate“ vastu.

Mustjala on koht, kus sakslased Saaremaa vallutamisel tegid dessandi, löigates ära Sõrve lõunapoolse osa. Sakslaste maaletulek tuli venelastele täiesti ootamata. Kõige rohkem, mida venelased oletasid ja pidasid võimalikuks, oli see, et võidaks ära löigata Sõrve säärest, kuid Mustjala juurest maale tulekut nad ei aimanud uneski. Nagu mõned kohalikud elanikud räägivad, olevat Saksa ohvitserid pärast rääkinud, et

nad seda dessanti enne kolm korda mängisid läbi Liibavis. Eelmisel päeval enne dessandi tegemist oli teadmata kust saadud suurel arvul punast veini, millesse oli segatud uimastavat ainet ning mida sõdurid endid kaanisid täis nii, et ei kuulnud suurekaliibriliste mürskude lõhkemist järgmisel hommikul... Kärla publiku lemmik oli Tammekänd, kellele päris valjusti avaldati poolehoidu....

Sõrve poolsaar, ehk ta küll on lahutamatu osa Saaremaast, erineb temast jällegi paljudes asjades. Sõrves kannavad paljud naised (eriti vanemad) rahvariideid. Suurem jagu meestest on väljas teenimas, eriti laevadel. Ise nad räägivad oma teenistuse kohta: „Kui on põidlapikkune — hoiab oma kodus lambaid, vähe kobedam läheb Kuramaale seakarja, siis laevale kokapoisiks, pärast madrusena sõidavad läbi pool maailma.“

Muu hulgas elab Sõrves Torgu vallas endise Vene keisrikoja ülesvõtja Bulle, kes on ehitanud endale kena majakese ning korutab elupäevi „nokitsemisega“ maja ümber.

Kokku võttes tähelepanekuid saarte elanikkude silmapaistvamate omaduste kohta peab ütleva, et vaatamata maa kehvusele ja elamisvõimaluste raskustele ei ole nad iseloomult sünged ega rõhutatud; lahkust ja rõõmsat meelt jätkub küll — selles peab neile andma au.

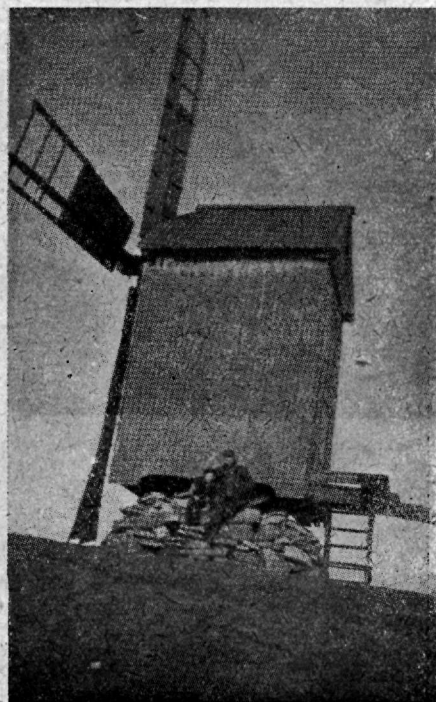
Tagasisõit Mõntust Kuresaare pani tõsiselt mõtlema. Teed olid juba peaaegu täiesti lagunened ja „merijää“ polnud ka kuigi ehtne, sest pehmed ilmad sooja vihma ja tuultega olid suuresti selle talvise otseima ja parima tee rikkunud. Tuju rikkus veel asjaolu, et päeval kaks kohalikku elanikku teelt pöörasid tagasi,

Vanemaid kinolisi Sõrvest.
Toomas Berg, Torgust.

Sõrve naine rahvariides.

Tüübiline Saaremaa tuulik (Sauveres).

sest suur lõhe olevat merel ees olnud. Kuid siiski lõpuks tänu saarlaste ettevõtlikkusele saavutasime kokkuleppe.

Huvitav oli see sõit. Ees umbes saja meetri kaugusel liikus „luures“ üks kiidimees, reel igasugused abinõud „uppumise“ puhuks, taga alles „peajõud“ koormatega. Ehk küll niisugused sõidud on tihti väga riskantsed, on saarlased sellejuures väga rahulikud, öeldes lihtsalt vettesattumise puhul „sees“!

Siinjuures peab pühendama paar sõna Saaremaa hobusele, kelle visadus laialt tuntud. Nende „viguritest“ eriti säärastel riisikoga seotud sõitudel räägitakse imelugusid.

Pragudest ülehüppamine on neil väike asi; laiema prao juures, kus lihtsast hoost ei jatku, läheb ta oma initsiatiivil mõnikümmend sammu tagasi, kust siis suure hooga ühes reega hüppab üle prao. Juhul, kui ta satub vette, ei rapsi ta, vaid laseb rahulikult enda tõmmata jääle. Tõmbamine sünnib väga lihtsalt — üks tõmbab sabast, teine köiest, mis visatud ümber kaela. Et hobune pärast niisugust „vanitamist“ suuresti külmetab, on selge. Säärasel juhul saarlased kallavad hobusele piiritust kõrisse. Üheks huvitavaks asjaoluks sel meresõidul oli see, et peaaegu kogu teekonnal ainukeseks orienteerumise objektiks oli hobuse sõnnik, sest vihm oli jäljed viimseni ära uhtnud ning paksu udu tõttu ei olnud randa näha. Selle otsimine oli kordamööda „vaatleja“ ülesandeks, kes pidi seisma ree „ahtril“.

Niiviisi lõppis viimane teekond, mis möödus, vaatamata mõnele väikesele viperusele, siiski väga õnnelikult.

*

Mõnes koolis Saaremaal olid minu palvel korraldatud õpilastele kirjatööd teemil „Kui meile kino tuli“, muude hulgas Torgu-Jide algkoolis, kust tulid eriti head ja huvitavad tööd.

Kokku võttes on kõik tööd omapäraselt huvitavad ja näitavad lapse arusaamist ja tähelepanekuvõimet. Mõni koht, mis jääb kuidagi arusaamatuks, täiendatakse kohe fantaasia abil.

Laste armualused filmis „Noored kotkad“ olid muidugi filmi peategelased Lepik, Laansoo ja Tammekänd. Esimesed kaks seepärast, „et küll mõistsid aga hästi jalgadega venelastele tuupi anda“, ja kolmas oma lõbusa meeoleu tõttu. Ühe sõnaga — eestlased olevat kõik „vahvad poisid“ ja venelased „viletsad“.

Peale kinoetendust levis mitmel pool poiste seas mäng „Noored kotkad“, mis läks mõnel pool nii kaugemale, et kujunes lööminguks, sest kõik tahtsid olla Le-

Pärkse Rootsi põllutöökooli õpilased rahvariietes.

pikud, Laansood ja Tammekänd ja vaestele „venelastele“ teha tuupi. Lapsed sattusid mängus nii hartsarti, et mäng tuli keelda ära.

Huvitavad on kirjatöodes laste poolt antud tiitlid „kinonäitleja“, „näitemängu juht“, „kinoomanik“ ja „ohvitser, kes meid muidu sisse laskis“.

Lisan siinjuures mõned väljavõtted: „Oli juba varakult kuulujutt levimas, et Torku tulevat rändkinoetendajad, ja sinna ruttasime ka meie. Meie ootasime õues ja siis viimati läksime seltsi saali. Natukese aja pärast hakkasid pildid. Esiti pidas üks kinonäitleja väikese kõne ja siis algasid pildid...“

Talusulase Lepiku vangivõtmise kohta: „Lepik andis venelastele vastu mis jõudis, aga mis üks hulgale teeb, ta seoti kinni ja riputati puuks. Jalad üleval, pea allpool vintskles meie vahva sõjamees seal...“

Lahingu kohta on kirjutatud: „Küll oli hirmus lahing, pommid lõhkesid, lahing oli kole...“

Draama lõpu kohta on kirjutis: „...Tammekänd ei tahtnud enam poissmees olla ja abiellus preili Laansooga ja Laansoo jälle metsahoidja tütreaga. Mõne aja pärast tõi kurg Tammekännule väikese, oli aga ilus laps!...“

Leidub ka niisugune lõpp: „...Ka meie noorsugu peaks nii vapper võitlema olema kui need kolm vaprat Eesti venda...“

Seltskondlikud riigikaitse organisatsioonid.

Nende tekkimine ja tähtsus riigikaitse elus.

A. Balder.

Pärast maailmasõda ja sellele järgnevaid suuri revolutsioone on paljudes Euroopa riikides kodanikud ise vabatahtlikul alusel loonud organisatsioonid, mille eesmärk on riigi põhiseadusliku korra kaitse ja oma liikmete ettevalmistamine riigikaitseks. Sellisteks organisatsioonideks on Eestis, Soomes ja Lätis — kaitseliit (Soomes — suojeluskunta ja Lätis — aizsargside organisatsioon), Poolas ja Leedus — küttide organisatsioonid, Itaalias — rahvusmilitants, Ungaris — „Move“ ja „Eme Saš“, Rootsis — Landstormförbund, Nõukogude Vene Vabariikide Liidus — „Osoviahim“,*) Saksamaal — Stahlhelm, Austrias — Heimwehr, Põhja-Ameerika Ühisriikides — rahvuskaardivägi.

Nende tekkimise põhjuseks on olnud rahvaste reaal- elu nõuded, kuid neil ei puudu ka filosoofiline alus.

Õiguslik kord seab endale üheks ülesandeks kindlustada kodanikule vabadus ja võimalus iseseisvaks arenemiseks ja töötamiseks. Õiguslikus ühiskonnas kindlustatakse ka kodanikule ta isiku ja varanduse puutumatus. Ajalugu aga tõestab, et ühiskondlikus elus, ka kultuurirahvaste juures, korduvad ajajärgud, kus see võim, mis valvab seaduste täitmise ja seadusliku korra alalhoidu järele, vägivaldselt kukutatakse ja seadused kaotavad oma prestiiži. Siis puudub võim või ei

ole see küllalt tugev, kes garanteerib kodanikkudele isiku ja varanduse puutumatus. Sellises olukorras tekitab kodanikkudes loomusunnil enesekaitse tung. Nad organiseeruvad vabatahtlikult rahva aktiivsemate tege- laste juhtimisel oma isiku ja varanduse kaitseks ehk „enesekaitseks“, nagu möödunud revolutsioonide päevil neid organisatsioone nimetati.

Aga mitte ainult siis ei organiseeru kodanikud oma julgeoleku kaitseks, kui neid otse ähvardab häda- oht. Inimese juurdlev ja uuriv vaim õpib minevikust. Teadlikud kodanikud ei taha, et korduks korruptsioon ja need raskused, mis elatud üle ühiskonna enese loiduse ja ükskõiksuse tõttu. On kodaniku julgeolekut ja õigus- likku korda ähvardav väline hädaoht küllalt tugev, siis loovad kodanikud ise vabatahtlikul alusel kindla orga- nisatsiooni, mille eesmärk on seadusliku korra kaitse ja kindlustamine. See on kodanikkude enesekaitse orga- nisatsioonide tekkimise loogiline põhjendus.

Nende organisatsioonide tegevusel oli suur reaalne tähtsus möödunud revolutsiooni ajal, kus seadused oma mõju kaotasid, kus äärmine pahempoolne rahva-

*) Riigikaitse toetamise ning lennu- ja keemia- asjanduse selts.

2,7% SELTSKONDLIKKUDE RIIGIKAITSE ORGANI- SATSIOONIDE LIIGETE ARV VÖRRELDES RAHVA ÜLDARVUGA MEIL JA MUJAL.

Tallinna malev 1. mai rongkäigul läbi Viru tänava.

klass, taga aetud vaerlusest, kadedusest, omakasust, vi-
hast ja revolutsiooni kirest, tahtis hävitada rahva vara-
sid ja kultuurielu saavutusi, kus kodaniku isiku ja varan-
duse julgeolek oli hädaohus. Kodanikkude omakaitse
organisatsioonide kaastegevusel suruti siis maha relvas-
tatud röövimised, relvastatud kommunistide ja enam-
laste väljaastumised ning viidi ühiskondlik elu välja
revolutsiooni pööriseist loomulikule arenemisele.

Eestis organiseeriti kodanikkude „Omakaitse“ sep-
tembris 1917. a. ikka rohkem ja rohkem kasvava anar-
hia vastu võitlemiseks, kodanikkude vara ja julgeoleku
kindlustamiseks. Selle organisatsiooni energiline te-
gevus hoidis ära Tallinnas oktoobris 1917. a. rahutused
ja rüüstamised. Enamlaste valitsuse ja okupatsiooni
ajal organiseeriti omakaitse salaja, et olla reaalseks
toeks seadusliku valitsuse loomisel. Okupatsioonivä-
gede lahkumisel moodustatakse ülemaaline kaitseliit.
See kindlustab korra ja julgeoleku siseriigis, hoiab ära
kommunistide mässukatsed ja väljaastumised.

Soomes kaitseliidu tekkimine on lahutamata seotud
Vene revolutsiooniga ja iseseisva Soome tekkimisega.
Kaitsekondi (suojeluskunnat) hakati Soomes looma
1917. a. Venemaal puhkenud revolutsiooni järele, mil
maal ärkas võimas püüd vabastada Soome Vene kiirelt
lagunevast võimkonnast ja mil elu tegid kindlusetuks
maal viibivad Vene demoraliseeritud sõjaväeosad, kel-
lega liitusid Soome enamlased. Kaitsekondade üles-
anne oli kodanikkude julgeoleku ja varanduse puutu-
muse kindlustamine. Kui talvel 1918. a. süttis rel-
vastatud võitlus Soome teiste poliitiliste erakondade ja
enamlaste vahel, astusid kaitsekonnad esimesena oma
maa ja rahva kaitseks välja, nende relvastatud salgad
moodustasid ja hoidsid endi käes pika läbi maa ulatava
rinde, mille varjul loodi alaline sõjavägi.

Lätis loodi kaitseliit okupatsioonivägede lahkumi-
sel, kui vast organiseeritud politsei oli võimetu võit-

lemiseks demoraliseeritud ja riiklikule elule kahjuliku
ning muu kuritahtliku elemendi vastu. See kaitseliidu
(Aizsarga) organisatsioon levis üle maa ja aitas kaasa
korra loomiseks riigis. Mitmed Aizsarga vabatahtli-
kud salgast astusid võitluse Vene enamlastega ja Saksa
Landeswehrriga.

Poola küttide liidu algpäevad ulatuvad küll kauge-
male ajalukku kui teiste uute riikide omakaitse orga-
nisatsioonid, kuid ka selle organisatsiooni kujunemine
on lahutamata seotud Poola võitlusega iseseisvuse eest.
Ta saab alguse Pilsudski maailmasõjaaegsetest Poola
leegionidest, kes pärast seda, kui Kesk-Euroopa riigid
liitlaste ülevõimu all kapituleerisid, koguvad Poola,
asutavad „küttide liidu“ ja algavad võitlust riigi sise-
miste vaenlaste ning idast ähvardava kommunismi
vastu.

Saksamaal oli 1918. a. lõpul keiserriigiaegne sõja-
vägi desorganiseeritud. Endine distsipliin sõjaväes oli
lõhnutud. Korratud ja rahutused kordusid linnades
ikka sagedamini ja sagedamini. Valitsus sai väga hästi
aru, et säärasele sõjaväele tuges on võimatu korda
hoida alal ja likvideerida korratusi, mis pärast seadlu-
sega 12. dets. 1918. a. lubati kodanikkudele asutada rel-
vastatud organisatsioon „Einwohnerwehr“ korra ja jul-
geoleku kaitseks. Koos vabatahtliku armeega surus
„Einwohnerwehr“ maha rahutused Berliinis, Hambur-
gis, Münchenis ja teistes linnades. 1919. a. kevadel,
kui märtsikuus enamlased Berliinis katsusid panna toi-
me riigipööret ja kommunistid aprillis vallutasid Mün-
cheni, tõusis rahvas tõsine enesekaitsetunne. „Ein-
wohnerwehr“ levis üle maa ja ta kujunes võimsaks or-
ganisatsiooniks, kes aitas hoida ära edaspidiseid rahu-
tusi. 1920. a. alguses loeti „Einwohnerwehr“is
1.200.000 kodanikku. Liitlaste nõudmisel oli Saksamaa
sunnitud „Einwohnerwehr“i saatma laiali. 1923. a. ok-
toobris, kui enamlased Hamburgis vallutasid osa linna,

tundus puudus kodanikkude omakaitse organisatsioonist.

Eestis, Soomes, Lätis, Poolas, Saksamaal, Itaalias teadlikum kodanikkude klass organiseeris, relvastus ja astus võitlusse leviva anarhia vastu. Vastupidist pilti näeme Venemaal. 1917. a. sügisel, kui Vene sõjavägi oli lagunenu, kaldus revolutsiooniliste kihtide meeleolu ikka pahemale poole. Tööstusrajoonides asutati punakaardi salgad, kellega liitus „Lumpenproletariat“. Neile relvastatud salkadele tugesis oma eesmärkide teostamisel tahtjõulised kommunistliku partei juhid. Anarhia valitses linnas ja maal. Rahutusega räägiti oodatavast enamlaste riigipöördest. Valitsus vaatas seda ettevalmistust ükskõiksusega pealt ega võtnud midagi ette kodanikkude julgeoleku ja valitseva riikliku korra kindlustamiseks. Tol kriitilisel ajajärgul valitses Vene haritlaste ja kodanlaste klassides ükskõiksus, passiivsus, loodeti mitte enese jõu, vaid võõra abi ja hea juhuse peale. Puudusid tahtjõulised oma rahvusest juhid, kes oleksid astunud välja ja organiseerinud rahva teadlikumast elemendist üksused valitseva anarhia ja mässuliste vastuhakkamiste vastu võitlemiseks. Kõige selle ükskõiksuse tagajärg oli — punakaardi salgad haarasid 25. oktoobril 1917. a. täagid ja vallutasid vastupanu leidmata pealinna valitsusasutused. Valitsuse juht pidi oma „truude“ ja argade salkadega pealinnast pagema. Ja tol ajal, kui Peterburis oli tuhandeid ohvitseri ning kümneid tuhandeid haritlasi, ainult kaks sõjakooli avaldasid enamlaste salkadele relvadega vastupanu. Moskvast leidis aset ja välitas vastupanu kommunistidele kaks päeva, kuna kõik teised linnad alandlikult kapituleerusid enamlaste võimu ees. Veel lõunas, kasakate maal, koondusid vabatahtlikud, et alata võitlust kommunistliku ülivõimu vastu ja piirata selle levimist Lõuna-Venemaal. Kuid

ka siin oli vabatahtlikkude arv väike võrreldes kaugelt üle 100.000.000 elanikkude arvuga toleaeegsel Venemaal. Kubani sõjakäigust aprillis 1918. a. võtsid osa ühes kindral Korniloviga ainult 3100 vabatahtlikku.*)

Vene kodanikkude organiseerimatus ja passiivsus enesekaitseks oli neid põhjusi, mis aitas kommuniste valitsema, aitas panna maksma proletariaadi diktatuuri ja viia maa ning rahva punasele terrorile.

Ka Ungaris olid kodanikud enesekaitseks organiseerimata. Kodanikud ja sotsialistlikud parteid tülitsevad isekeski. Sellele järgnes katastroof. Endine tundmatu ajakirjanik ja sõjaaegne ohvitser Béla Kun organiseeris sõjavangina Venemaal Lenini näpunäidete järelle kommunismi mõtte pooldajaist Ungari sõjavangidest punakaardi ja ilmus 1919. a. kodumaale, kus siis väike, aga kindel Béla Kuni partei vägivaldselt pani maksma proletariaadi diktatuuri. Algas enamlaste 133-päevane punane terror, mille kukutasid Rumeenia sõjaväed pärast Béla Kuni õnnetut sõjakäiku Rumeenia vägede poolt okupeeritud Ida-Ungarisse.

Rahvad, kelle kodanikud maailmasõjale järgneval revolutsiooni ajajärgul organiseerisid üldise julgeoleku ja korra kaitseks ning astusid relvastatud võitlusse mässukatsete mahasurumiseks, enne kui need jõudsid levida üle maa, elasid üle rahutud aastad ja jõudsid välja ühiskondliku elu loomulikule arenemisele. Rahvad aga, kes alistusid revolutsioonilistele juhtidele demagoogidele, sattusid majanduslikku ja vaimlisse kitsikusse.

Seltskondlikudel riigikaitse organisatsioonidel on veel teine suur eesmärk, see on — valmistada ette oma liikmeid ja olla valmis rahva vabaduse ning riikliku ise-

*) Vojennõi sbornik nr. 1, lhk. 88.

Otepää naiskodukaitse poolt märtsikuus s. a. korraldatud keedukursusest osavõtjad prl. Sternfeld'i juhatusel.

seisvuse kaitseks, ükskõik kust poolt seda peaks ähvardama hädaoht, kas siseriigist või väljaspoolt riigi piire.

Kaasajal elavad riigid kahe suure liikumise tähe all. Neist on esimene — rahva füüsiliste ja vaimliste jõudude organiseerimine riigikaitseks, ja teine — abinõude leidmine sõdade ärahoidmiseks. Viimastest on tähtsamad Rahvasteliidu tegevus rahu alalhoidmiseks, Kelloggi rahupakt ja desarmeerimise konverentsid. Neil on nüüd, kus rahvastel veel sõjamälestused on värsked ja riigid kannatavad sõja tagajärgede all, suur moraalne mõju. Aastad mööduvad ja nende mõju väheneb. Võitlus ja võistlus, mis on sama vanad kui inimsugu, on elu valitsevad tegurid. Ühiskonna seadused annavad inimesele õiguse isiklikult end kaitsta nende kallale tungi vastu, kes ta elu ähvardavad, samuti peab ka rahval olema õigus end kaitsta kõigi abinõudega nende vastu, kes tema vabadust ja iseseisvust ähvardavad. Seda õigust on ka rahvad tarvitanud. Lepingud ja rahvusvahelised kohtud ei ole suutnud hoida ära rahvaste ja riikide vahel konflikte, mis on olnud põhjuseks relvastatud võitlustele. Rahvastel puudub usaldus üksteise vastu. On puudunud ka rahvusvaheline võim, mis sunnib täitma ja austama lepinguid ning rahvusvahelise kohtu otsusi. Viimane argument enesekaitseks on relvad. Sõda on ikkagi „ultimo ratio“ — viimane otustaja. Kindlates riigikaitse organisatsioonides on näinud rahvad oma julgeoleku kindlustamist.

Organisatsioonid, mis rahvad on rakendanud riigikaitseks, on ajaloo vältusel muutunud. See muutus on tingitud riigi valitsemise korrast, üldisest poliitilisest olukorrast, kultuuri ja tsivilisatsiooni arenemisest. Suure muutuse on need organisatsioonid elanud üle pärast maailmasõda. Massiliste jõudude osavõtt sõjategevusest ja demokraatia võidukäik on loonud tarviduse anda kõigile võitlusvõimelistele kodanikkudele ettevalmistust riigikaitseks. Tehnika ja relvastuse areng on teinud sõdimisviisid keerulisemaks ja väljaõppe raskemaks. Riigi fiskaalhuvid nõuavad kaitseväge teenustsaja lühendamist miinimumini. Riigikaitse tegevust haldab veel mitte riiklikul platvormil seisev kodanikkude klass, kes energilise propagandaga kodanikkudes äratab vaenu riigikaitse vastu, organiseerib relvastatud väljaastumisi, et ise relvade abil pääseda võimule.

Need põhjused on pannud riikide juhid, eriti noortes riikides, kus iseseisvus hiljuti võideti kätte suurte ohvritega, fakti ette, et kaitsevägest üksi on vähe tugevaks riigikaitseks. On vaja kodanikkude vabatahtlikku organisatsiooni, kus kodanikud vabatahtlikul alusel endid valmistavad ette riigikaitseks ja siis astuvad välja, kui rahvast ja kodanikkude julgeolekut varitseb hädaoht.

Kodanikkude vabatahtlikud riigikaitse organisatsioonid on tekkinud nende vajadusest, lähema ajaloo õpised on nad kutsunud ellu. Nad on faktoreiks, mis kindlustavad rahvale vaba arenemise poliitilises ja majanduslikus elus.

.... et Eesti ikka vaba püsiks.

Katkend kaitseliidu ülema kindral Roska poolt jüriööl peetud kõnest.

Tänane õhtu, kus oleme tulnud kokku, et otsida ühendust muistse minevikuga ja jõudmööda sellest õppida, — aidaku meid tõsiselt läheneda mineviku vaimu ja vooruste allikatele, andku meile uut elujõudu ja õpetagu meid, kuidas tuleb armastada oma maad ja rahvast, tema vabadust, kuidas tuleb targu ajada asju ja kannatada rahva eest.

Täna püüdkem vaimus luua ühendust meie manalasse varisenud kangelastega ja töötagem neile käia nende jälil.

Kutsugem, lugupeetud kaaskodanikud, mõttes välja kõik head haldjad ja ühiselt pöördugem nendega palves vägevamate vaimude poole:

Teie, kes juhite taeva laotuste, maade ja merede salajasi radu — kohendage meie langedud kangelaslikkudele esivanematele aukohad oma läheduses; ütelge neile, et praegune Eesti

põlv vaikselt aukartuses kummardab nende vägitegude ees ja tänab neid.

Vägevad ja Suured Vaimud — aidake kaasa, et Eesti soontes voolaks ikka veri, mis saliks ainult vabadust ja priiust; tehke nii, et armsa Eesti ema süda ei väsiks andmast soojust meie rahva lastele.

Usku, armastust, lootust ja käsivarre rammu hoidke alal meie jaoks ja kõvendage neid.

Kosutavat rahu saatke kogu maailma rahvastele. Laske rahus elada ka meid.

Kui aga Suure Saatuse kiusav, kuri käsi tuleb katsuma Eesti mehe meelt ja Paharet oma sortside hulgas saadab rüüstama meie kodu, — las' Taara äratada Kalevite vaimud ja saata abiks oma lastele.

Oo Suured Vaimud! — Võtke juhtida meie rahva ja tema vanemate mõtteid ja tegusid nii, et Eesti ikka püsiks vaba!

4. V. 29.

ARMAS J. PULLA: TORN

Soomlase jutustus Eesti vabadussõjast *).

Härra kapten oli just lõpetanud oma jutustuse ja nüüd oli härra leitnandi kord — ei jutustatud sugugi naljajutte, vaid niisuguseid, mida keegi pidas kõige vapustavamaks sündmuseks oma elus.

— Minule ei tee põrmugi raskusi valida läbielatud seikluste hulgast kõige vapustavam, sest iseenesest olen kogenud nii õige vähe, lausus leitnant. Vabadussõjas läks hullusti, haigestusin kohe alguses kopsupõletikku, sain suurema osa ajast lamada haigemajas ja jõudsin parajasti Helsingi paraadile — kas polnud halb õnn! Seepärast siis läksingi Eestisse, pidin ju minagi pagan võtku, saama võidelda...

Noh, alul läks seal kõik liiaks kergesti, venelased jooksid ees ja meie järele — mis sõda see oli! Kuid lõppeks ometi tuli sein ette, kui hakkasid juba paistma Rokitno sood — või olgu nüüd — ei me nüüd just nii lõunasse pääsnud... Mingi küla see oli — nime olen unustanud — kus esimest korda tuli peatus. Meil ees oli suur lagendik, mille teispoolisel äärel venelased asusid. Keset lagendikku oli Vene kirik — või õigemini oli olnud, nüüd oli see varemeis, ainult torn oli püsti. Ja sellest tornist meile vastupanu koitiski. Venelased nägid sealt kõiki me askeldusi ja seepärast oli seal paar kuulipildujat.

Kapten nõidus:

— See ei kõlba. Selle torni peame saama...

Ta saatis kõige paremad mehed üritama, pooled jäid sellele teele, teised tulid tagasi palju kiiremini kui olid läinud. Nad kirusid. Venelased olid kaks korda tõstnud valge lipu, aga kui meie omad olid siis tõusnud üles ja jooksupalga lähenenud tornile, olid kuulipildujad hakanud surma sülgama.

— Teil ei tarvitse millestki hoolida, kui venelased

veel tõstavad valge lipu, möirgas kapten. Laske aga. Ei neid tule usaldada.

Mina olin noor. Mu vend oli noor. Peale selle oli minul ja vemaal kaks sõpra, kes olid sama noored ja hullud kui meiegi; me tegime pöörase otsuse: öösel valutama me torni.

Me tegime selle töö. Siin pole palju jutustada, see õnnestus liigagi hästi. Me leidsime eest täitsa purjus meeskonna. Meie ei tarvitsenud lasta paukugi. Halli sineli mehed panime ühte tornikambrisse riivi taha — kõik, peale ühe, kes väljas oli valvamas ja polnud purjus ja kes meid märgates heitis püssi hangele ja pistis putku.

Meie olime heastmeelest ja uhkusest lõhkemas.

— Mida poisid hommikul ütlevad! Me oleme kangelased, meie! Elagu meie!

Kui hommik oli valgenenud, hakkasime andma märke. Siis ootas meid ebameeldiv üllatus: oma kuulipildujad hakkasid ägedalt laskma. Heitsime pikali torni põrandale ja kuulid löid kõmisedes vastu suurt kella, kust pörkasid tagasi sinna-tänna.

— Püüame neile näidata valget, pistan taskurätiku tiku otsa, ütlesin mina ja tegin oma sõnade järele. Kuid samal silmapilgul, kui tõstsin pea luugist — ta-ta-ta-ta-ta-ta... tuli kuule sihinal ja pani kella helisema. Pagan! Kapten ütles ju, et venelaste valgest lipust ei tule hoolida... Nad ei tea, et meie...

Fiuh... ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta...

Meie litsusime end vastu põrandat kui nahkindad. Ka venelased lasksid meid. See põgenema pistnud venelane oli muidugi teatanud torni vallutamisest. Meie seisukord ei olnud kadestamisväärne. Venelaste pool olev aknaauk oli arvatavasti kiriku põlemisel lagune-

*) Hakkapeliitta nr. 15 järele.

nud ja ta alumine veer oli põrandaga tasa. Ja mis kõige halvem: luuk, mille kaudu mindi alumisele korrale, oli just akna ees ja alumine kord oli samuti lahti ja trepp venelastele näha.

Ta—ta—ta—ta—ta—ta—ta...

Milline piin see oli. Krohv purunes ja sadas meile kaela, meie omade pool oleva aknaaugu ääred laienesid telliskivide murdudes. Venelaste kuulid murdsid müüre teisel pool.

— Kui ma ei eksi, siis lastakse meie peale neljast kuulipildujast, pomises Jukka. Ei kannata seda... Püüan alla minna!

Ta tõstis natuke pead... kuulsin isesugust naksatust ja Jukka kukkus otseti maha. Veri piserdus põrandale. Me ei kõnelenud midagi, aga tunnistan, et hirm puuris südant, meeletu hirm, sest just mu pea kõrval kuulid peksid lakkamatult telliskiviseina. Olin higinne, vabisesin, vahtisin üksisilmi seltsimehele, kelle sõrmed närvlikult askeldasid põrandale varisenud krohvitükkidega.

— See on needus... kordas ta. Kohe on sein puru... Meie ei või liigutada... See tähendab surma.

Ta kargas üles ja kahvatus.

— Arvan, et on läinud pihta... Sääre lõikas kui noaga. Vaata, mõni laeng on tulnud viltu läbi põrandagi.

Kell helises ühtsoodu ja tuisuna sadas meile kaela lubjakrohvi. Äkki helises kell tavalisest kõvemini, mingi raske asi kukkus kolinal põrandale... nägin seda... tarretusin... mu veri näis jäävat seisma... käsipomm — see käis kolinal vastu seinale, pörkas tagasi ja kukkus alumisele korrale...!

Tugev plahvatus... torn kõikus, alt kuuldus hurraa hüüdeid.

— Laske sinna tole suure pajupuu kohta! kuuldus kapteni korduv hää. Paar meest üles vaatama, kas veel mõni iivaneist elab!

Trepp nagises kellegi trepist ülestulemisel, venelaste kuulipilduja oli suu kinni toppinud. Ääretu kergendustunne valdas minu — noh, miks jutustaksin asja teisiti kui see oli — ma tõepoolest langesin minestusse... Minu arvates see on andeksantav asjaolu, sest haigemajas eemaldati üks seljalihhas ja üks pahe-masse käsivarde tunginud kuul — kinnitan, et ei tundnud vähematki valu kuuli sissetungimisel. Kartsin nii, et see tunne lämmatas kõik muu. Olen tõepoolest pelgur...

Leitnant lõpetas, aga kapten hakkas jutust kinni.

— Võib-olla võin minagi sellele loole lisada sõna juure. Sõber, kes sai kuuli sääرده, olin mina... Ja too auväärt „pelgur“ tõmbas minu kohale, mis oli enam kaitstud... Ise asetus ta minu endisele kohale. Ta on tõepoolest suur pelgur... Tõepoolest suur pelgur...

Taimevõi.

Kui meil taimevõist veel paar aastat tagasi ei tahtud midagi kuulda, siis teab nüüd igaüks, et taimevõid „BONA“, „PRIIMA“, „ALFA“ ja teised on sisse tunginud igasse peresse ja võitnud sõbraliku poolehoidu. Võib ehk küsida — millega seda seletada? Vastus on lihtne — taimevõid „BONA“, „PRIIMA“ ja „ALFA“ on üle poole odavamad lehmavõist ja tarvitamise juures võrdsed viimasega. Paljud isegi tihti ei suuda vahet teha taimevõi ja lehmavõi vahel.

Teistes kultuuririikides on taimevõi tarvitamine hoopis suuremal määral kombeks kui meil. Daanis näiteks valmistati ühe elaniku kohta 1926. a. 46,4 kg. lehmavõid, — sellest tarvitati ära ainult 5,6 kg. ja sellele lisaks 20,7 kg. taimevõid, kuna 41 kg. läks välismaale.

Meil on taimevõi tarvitamine aastas alla ühe kg. elaniku kohta.

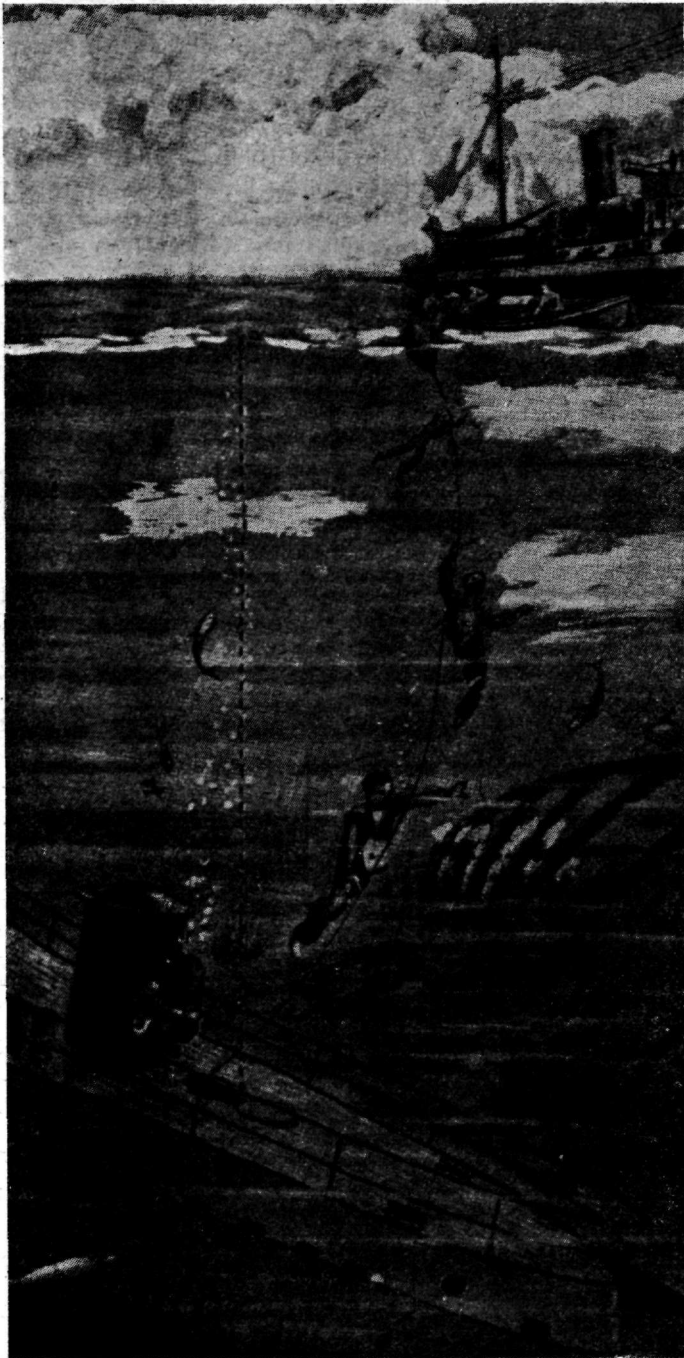
Taludes, samuti alevites ja linnades, tuleb taimevõi tarvitamist arendada. Eriti veel tööhooajal suure perega on — taimevõist palju tulu kui ka mõnu. Seda peab iga peremees või perenaine enesele kõrva taha kirjutama.

Ärgu jätku keegi proovi tegemata taimevõide
„BONA“, „PRIIMA“ või „ALFAGA“,
sest oma silm on kuningas.

Meeskonna päästmine allveelaeva hukkumisel.

Ameerika uus lelutis.

Need mitmed põrutavad õnnetused, mis viimastel aastatel on tulnud ette mitmete maade laevastikkude allveelaevade katastroofide puhul, on teinud põlevaks küsimuse niisuguste laevade meeskonna päästmise võimalustest. Eriti on päästeabinõusid otsitud ja nendega katsetatud Ameerika laevastikus, kus kahe

Hapnikugaasiseadega varustatud mehed põhjavajunud allveelaevast veepinnale tõusmas.

aasta eest juhtunud S 4 hukkumine on neile püüetele annud uut hoogu. Selle asjaga on tegele tud eriline toimkond.

Floriida lõunaranniku alal, umbes samal paigal, kus hukkus eelpoolmainitud S 4 ühes oma 40-mehelise meeskonnaga, tehti neil päevil Ameerika Ühisriikide laevastiku ja meremini steeriumi esindajate juuresolekul edukaid päästmiskatseid, millised katsed tehti samast S 4 laevast, mis, nagu teada, omal ajal tõsteti mere põhjast. Katsetati hapniku gaasimaskiga, mis tuletab meele maailmasõjas tarvitatud gaasimaski ja mida tuleb tarvitada, kui uppunud allveelaeva meeskond tahab tõusta üles veepinnale. Katsed sooritas leiutaja ise ja keegi mereohvitser ning üks meeskonda kuuluv isik alul 50 ja siis 70 meetri sügavusest. Päästmine kestis eelmisel juhul 8 ja teisel — 13 minutit, sellest ajast arvates, kui nad lahkusid põhjas olevast laevast.

Vee rõhumine on nii sügaval 7 kg ruutsentimeetri kohta ja seepärast näib üsna imeiline, et mehi ei litsutud otsekohe lõmaks. Kuid seal talitati samuti nagu maailmasõjas: maskiga varustatud katsetajad tulid esiteks veekindlasse allveelaeva lael olevasse kambri sse. Siis lasti sinna toru kaudu vähehaaval niipalju vett, et mehed said sama suure õhurõhumise alla kui ümbritseva vee rõhumine, siis nii, et rõhumine kopsudes oli sama suur kui ümberringi. Nüüd avati kambri kesse küljes olev luuk ja selle kaudu tulid mehed ujudes vabasse vette, tõustes üles pikka köit mööda, mida veepinnal hoidis suur kork. Seda köit mööda ülestulemine on eriti tähtis asjaolu, sest selle abil saab hoida ära liig kiiret veepinnale tõusmist, sest muutuva veerõhumise pärast tuleb seda teha ettevaatlikult, kõige enam umbes 10 meetrit korraga.

Mask ise on veekindla koti sarnane ja on hapniku hoiupaigaks. Katsetegijad vaadati kohe pärast veepinnale jõudmist arstide poolt läbi ja viimased leidsid, et nad ei olnud sugugi saanud viga. Ameerika laevastik kavatses edaspidi igale allveelaevale muretseda niisuguseid uuelaadilisi päästeabinõusid.

Küsimuses olev viis lahkuda põhjaläinud allveelaevast on sama kui see, mida seirati juba maailmasõja ajal. Sakslased valmistasid end selleks ette nii, et päästetava vöö ümber kinnitati hapnikugaasihoidja, kust toru läks suhu. Nina pigistati täiesti kinni ja inimene hingas toru kaudu, mis siis, kui asjaomane oli pääsnud vette ja algas tõus veepinnale, sülitati suust. Sealjuures selgus siiski, et paljud tõusid liig kiiresti veepinnale, mille tagajärjel nende siseelundid vigastusid.

Laskesport sammub kindlat arenemisrada.

Ilus ja uus algatus Tartumaa malevas.

Laskesport on kaitseliidu sõjalise väljaõppe tähtsaim ala. Laskejuhatajad laskespordi harrastamisel nagu maasool...

Need on juhtlauseid, mis kaitseliidu keskasutiste poolt seatud üles kaitseliidu laialdase pere väljaõppele. Ja et need juhtlauseid osutusid ajakohasteks ja elujõulisteks, seda näitab ka tegelik elu.

Küsimus seisab ainult selles, kuidas neid ilusaid põhimõtteid teostada?

Tõsiselt asja juure (vististi ka esimesena) asus Tartumaa malev.

Et küsimus on äärmiselt tähtis ja haarab eluliselt kõiki malevaid, lubatagu siinkohal veidi pikemalt peatuda selle juures.

Maleva pealik otsustas küsimuse lahendamist toimida põhimõtte alusel, et esimeses järjekorras tarvis koolitada välja laskejuhatajate kaader, kes just ongi tegelikud laskeasjanduse juhid ja edasiviijad kohtadel. Selle suure töö esimeseks etapiks on lühiajaliste kursuste korraldamine laskejuhatajale. Edaspidine laskejuhatajate instrueerimine sünnib kohalikkude õppepiirkondade instruktorite kaudu kuni järgmise kursuse korraldamiseni. Sellega oleks esiteks loodud alaline kontakt laskejuhatajatega ja teiseks värskendatakse ja täiendatakse teadmisi ja oskusi aegajalt.

Töö on, nagu me juba kord tähendasime, suur mitte ükski oma ulatuselt, vaid ka väärtuselt. Seepärast mitte oodata, harutleda ja kahelda, vaid otsekohe

härjal sarvedest kinni! Seda tehti Tartumaa malevas ja tulemused kõnelevad ise endi eest.

Kursuste üldise juhtimise võtab enda peale maleva pealik kolonel J. Unt, kes ka seab üles õpetegevuse eesmärgi ja ulatuse.

Alaliste õppejõududena tegutsevad peastaabi õppepealik kapten A. Parts ja maleva vanem instruktor leitnant A. Treufeldt. Peale selle võtavad õpetööst veel osa kohapealsed instruktorid kursuste asukohtade järele.

Kursuste esimene voor määratakse märtsikuu peale ja neid peetakse 14—16. märtsini Tartus, 19.—21. märtsini Elvas ja 25.—27. märtsini Jõgeval. Kursustele kutsutakse ainult kohalikkude malevkondate laskejuhatajad, igale 10—12 meest (tegelik osavõtt oli igalt poolt suurem), mis vastab normaalse laskejuhataja käsutada oleva õpilaste grupi suurusele.

Õppetegevuse eesmärgiks on: määrata kindlaks laskejuhataja töö siht ja ulatus ning õpetada kätte tegeliku igapäevase töö läbiviimise viisid ja võtted. Kursuste tulemused näitasid pea, et eesmärk oli õigesti üles seatud. Meie laskejuhatajad on võrdlemisi hea eelteadmiste pagasiga inimesed, neil on küllaldaselt tahet end üldsuse kasuks rakendada tööle, — kuid puudub miski, ja see miski ei lase vankril võtta vedu. Puudub nimelt eneseusaldus asuda teiste juhtimisele. Laskejuhataja ametit kujutatakse ette nii raske ja keerulise alana, et seda võivad juhtida ainult patenteeritud eriteadlased.

*

Laskejuhatajate kursused Elvas.

- 1) Rekordimeister „vana“ Sütt, kes hädas „noore“ Sütiga (kipub laskeosavuses kanda rõhuma),
- 2) alaline lektor Aadu Treufeldt,
- 3) peastaabi õppepealik kapten A. Parts,
- 4) Elva piirkonna instruktor ltn. Leyden,
- 5) majanduspealik Ungerson (jätab oma majanduse sinna paika, kui aga laskespordiga tegemist tuleb teha).

*

Laskejuhatajate kursuselased Jõgeval.

Et laskejuhatajad sellest ettekujutuse petteloorist vabastada, nad tõelikus olukorras panna tegutsema, on tarvis mingisugust tõuget — ja niisugusteks tõugeteks osutusidki kõne all olevad kursused. Kolmepäevane pinev töö näitas, et kõik kursuselased oma tööga saavad hakkama suurepäraselt, kui nad enne paar korda proovinud.

Kursuste eesmärgi kohaselt seati kokku ka õppe- ja töökavad. Igasugune „toretiseerimine“ visati programmist välja. Kogu õpetegevus rajati praktilise töö meetodile, kusjuures sissejuhatavaid ja selgitavaid loenguid peeti ainult niipalju, kuipalju neid vajati tõeliselt.

Olgugi et kursusi peeti mitmel kohal ja eriaegadel, kujunes välja üldine põhiprogramm, mis üldistes joontes sisaldab järgmisi alasid ja aineid:

- 1) Laskeraja organiseerimine (tuleliinid, kuulipüüdja vall, märklauad, varjundid jne.);
- 2) Laskejuhataja abinõude ja tööriistade komplekti kindlaksmääramine ja soetamise viisid ning võimalused (kantav sihtimisepukk, maõid, kurbunihutajad, sihtimise kontrollimise nõelaparaadid, õõnevaatamise peeglid, puhastusabinõud, tabamuste märkimisel vajalised abinõud jne.);
- 3) Laskejuhataja tegevus laskmiste ja laskeõppuste korraldamisel;
- 4) Laskevõistluste korraldamine;

5) Laskefondide soetamine;

6) Kursuslaste iseseisvad praktilised tööd.

Kibe töö käis hommikust õhtuni. Õpilased tegutsesid. Koduste ülesannete lahendamisel tuli isegi õhtutunde võtta appi.

Ja mis oli kolmepäevase töö tulemus?

Kursuselased tõendasid üksmeelselt, et nad suudavad ja tahavad oma tööga saada hakkama. Tabavalt tähendab üks kursuslastest: „Oleksin teadnud, et nii viisi tuleb tegutseda, oleks asi juba ammu olnud käimas.“

Kirjataht on meil veel võrdlemisi surnud asi. Meil tuleb veel palju rabelda, enne kui „sõna saab teoks“.

Et „sõna“ tahetakse ja suudetakse „teha teoks“, seda näitasid ja tõendasid Tartumaa maleva laskejuhatajate kursused. Me ei kahtle selle juures, et kursuslaste poolt antud lubadused ja pandid leiavad väljalunastamist.

Kui see ilus algatus igal poolleiab järeletegemist täies ulatuses, oleme suure edusammu teinud ilusas ja kaunis kodukaitsetöös.

„Sõna saagu teoks!“

Tallinn, markusepäeval.

A. P.

Kuu

Maaila Talvio romaani

Soome vabadussõjast. Soome keelest tõlk. L. K. (Järg 18.)

Oh, teistele, teistele inimestele on annetatud pisarate armuand! Arvo Mäkimatka, kas viibid sa alles maapinnal või oled sa juba seal ülal? Vaata minule alla, ma ei ole suutnud sind unustada, tahaksin puutuda sinusse, sinu kätte sinu juustesse... Jumal, lase mind vabaneda temast, tahan olla sinu päralt, tahan ainult võtta kinni sinu käest, minu Isa, ja nõnda rännata edasi, kuni suren. Ning siis antakse minu hingele andeks sellelt teiselt, kellele olen sünnitanud valu. Jumal, ma ei jäta Sind... Kust tulevad mulle jälle need mõtted? Kust tulevad need kahtlemised? Halasta minule...

Päike oli juba läinud looja ja õhtune puna kustus. Äkki otsisid Riikka Tuuna pilgud midagi hauakünkalt, mida ta oli harjunud seal nägema. Puudus midagi. Kus see oli? Ja mis see oli? Riikka Tuuna tundis end samal hetkel oma vaimlise kannatuse kõrguselt asetatud alla äripäeva praktiliste murede valda. Mis oli põhjuseks, et hauaküngas talle näis kuidagi tühjana? Kas oli ülesvõtja seal midagi ümber korraldanud? Seal lamas Kankaa naiste pärg, seal talu teenijaskonna oma, seal... kuid kus oli koguduse pärg, mille asetamine oli usaldatud ta isale? Teda haarsid nii tugevad värinad, et ta hambad lõgisesid. Kuhu oli jäänud pärg? Siin — aga lint? Oli asjatu, et ta tõstis üles rohelise pärja, just vastuoksa, see andis talle täie teadmise sellest, et linnid olid kadunud. Sidumistraat oli käega lahti painutatud, linnid olid kõrvaldatud...

Varastatud! Värskest kalmukünkalt varastatud!

„Poksis“*). Tuuna ja Someri laste pansionis, oodati juba teist nädalat kodumt moonna. Riikka oli annud lubaduse, et ta ühes Miljaga sõidab vana Virmaga linna ja toob kaasa toiduaineid, raha ja teateid kodumt. Kolm korda oli Aliina teinud värsket saia, et võtta vastu külalisi, kuid igakord oldi sunnitud ise seda sööma, kuna oodatud külalistest polnud kuulda kippu ega kappu. Nad hakkasid tundma, et hädavõlad kaupmehe juures aina kasvasid. Mis võis küll olla juhtunud, Riikka oli ju muidu alati sõnapidaja ja täpne. Kindlasti oli haigus või

mõni muu eriline sündmus teinud takistusi. Innukamalt kui oma õde ootas Aliina linu ja vilu, mis linnas taheti vahetada lõnga vastu. Oldi juba korduvalt olnud sunnitud ostma värvitud lõnga ja valmis riidet. Aliinal oli ülal pansioni väikeses köögis varem olnud ka linast riidet, kuigi seda seal kuigi hõlpus polnud alal hoida. Seekord mõtles ta kanga kududa sinise ja valge ning siis riided linnas lasta valmis õmmelda. Ei kõlvanud ju riidetuda külaõmblejannade moe järele, kui oldi juba harjunud kawnima riidetusega. Võidi alati saada head lõnga, kui oldi värvija õetütar. Tuominen, kes elas seal all silla juures, oli Aliina ja Milja onu. Oma teguvõimsuse tagajärjel oli ta muutunud jõukaks meheks, ühes emaga olid nad pärit samast Kankaa viletsast torparihütist, kus ema praegugi alles oma kohvikatla ja suitsukambri juures ringi askeldas. Jah, aga kuhu jäid nad ometi oma toidumoonaga?

Selle üle mõtiskles Aliina vahetpidamatult ja selle üle oli ka viimaste nädalate jooksul alataasa kõneldud. Selle üle kõneles ta niihästi pagari juures kui toiduainetekaupluses ja selle üle kõneles ta, kui ta poistele söögi ette kandis, kord hernerõa, kord puljongi, kord palte- või ploomisupi, millest viimane oli poiste, ja nimelt kõigi nelja, armsaimaks toiduks. Oli avaldatud imestust, pahandatud ja jälle imestatud. Aliina, kes alati teatud eeltähiste järele võis järeldada, et olid tulemas külalised, ei võinud seekord poistele kõnelda isegi enam oma unenägudest ja muist ettetäendusist, kuna seekord ükski neist ei tahtnud minna täide. Maailm oli lihtsalt käest ära.

Ühel heal päeval kuulis ta viimaks, et Kankaa kirikukülas tööpoolest oli juhtunud midagi ebaharilikku. Kingsepa Linnavuori naine oli kõneldud turul sellest, et üks mees, kes teda oli külastanud, oli juhuslikult kohanud meest Kankaast ja et see oli jutustanud, et sandarid oleval Kankaas mitu inimest kinni võtnud. Seal ta nüüd oli! Kes teab, ehk olid vangistatud Mäkimatka isandad ja ehk oli viimati ka naisi pistetud puuri. Eriti vanem Tuuna tütar oli ju nii julge, et ta kergesti võis olla sõduritele vastu rääkinud. Kuigi ta oli naine, see Riikka Tuuna, — oli ta aga meheks sündinud.

Nüüd hakkas Aliina umbusklike pilku-

*) „Poksis“ — sõna otsekoheses mõttes: kinnine latter noorte hobuste jaoks.

dega jälgima ka oma poisse. Mida nad õieti kogu need pikad õhtud isekeskis arutasid? Imelikult hõõgusid neil silmad peas. Need ei olnud õiged asjad, mida nad seal haudusid; kui need ainult ei olnud samad asjad, mispärast kodus oli vangistatud inimesi. Ehk tullakse ühel ilusal päeval ka siia ja võetakse nad siin „poksis“ kõik üheskoos vangi. Poisid tarvitasid kõik nii väga julget keelt, Eino-Ilmari, Janne ning ka Olli, — Fabian ei võtnud sellasest asjast osa, oli seegi hea tema juures, kuigi ta muidu, mõteldes alati igasugustele teatrivempudele, oma igavese ilulugemisega võis tüüdata nii, et võimatu oli teda kauem kuulata.

Ühel teisipäeval, kui poisid olid istunud lõunatama, astus Aliina tulipunase näoga tuppa. Eino-Ilmari, kes tavalisest toimis perenaise rahustajana, hakkas tema ilmumisel kohe kõnelema Riikka ja Milja tulekust — „võimalik, et nad tulevad just täna.“ Kuid Aliina ärevus hakkas kohe purskama tuld.

„Teil pole vaja nüüd äkki vadistada millestki muust,“ ütles ta. „Mina tahan teada, mille üle te terved õhtud kõnelete ja joonestusi valmistate. Hilma toiduainetepoest ütleb, et politsi siin tihti õhtuti valvel seisab, kui teie juures tuli veel nii hilja põleb. Ja kui ütlesin, et poisid joonestavad vaid nii oma lõbuks, siis väitis ta, et joonestate sõjakaarte. Ja seda on Mäkimatka poisid, kes pokri pisteti, ka teinud, seal ta nüüd on! Ja mis on neil siin otsida, kõigil neil sõjamehil, kes katavad kõiki seinu? Need on kardetavad isandad ja Venemaa vaenlased. Seal on ju isegi see Hindenburg ning see seal on ju see Kluck, kelle kohta isegi on tehtud üks laul, ning jumal teab, miks just teie peate olema need, kes seda laulavad. Ja Hilma tunneb seda politseinikku, ta on nüüd alles asetatud siia teenistusse. Ja küllap ta on peagi siin teie juures toas, kui teie end korralikult ülal ei pea. Ja need sõjamehed seintelt maha, üks-täis puha kust nad olete saanud! Kui te neid ise maha ei võta, siis rebin mina nad maha. Ega see polegi nii raske, nad on ju vaid nõõp-nõeltega paigale kinnitatud, just nagu Olli kärbsed. Vastutus teie eest langeb sellele, kes on kõige vanem teie hulgas.“

„Nonoh,“ jõudsid poisid õnnelikult peatada kõnevoolu.

Eino-Ilmari valitses enda üle ja jätkas söömist, nagu poleks midagi juhtunud. Janne Lehtonen naeris valjusti ja paiskas kõiksugu vahelehüüdeid vana perenaise sõnadevalingusse. Oli Someri vahtis süües oma taldrikule ja ta sooned paisusid meelegahtadel sumisevast verest. Ta ebaloomulikult suured käed olid noa ja kahvli tarvitamisel rasked kui nuiad. Fabian Soikko vahtis ehmunult kord Aliinale, kord taldrikule, ta suured tuvisilmad avaldasid

selgesti, kui valus ja vastik oli talle kogu see vahejuhtumine.

„Mis rumalused need on, millest Aliina äkki siin latrab,“ algas Eino-Ilmari viimaks vanamehe rahulikkusega. „Me õpime ju õhtutel oma kooliülesandeid, need ei jää ju kunagi pähe, kui neid korralikult ei tuubita. Sõjakaardid — muidugi uurime sõjakaarte, kuna peame ju õppima maailmasõda, ning need sõjamehed seal, need seisid ju ajalehtedes. Meil on juba õpetiülesandeid nende üle valmistada ning neid peab ometigi oskama.“

„Kuule, Aliina,“ ütles nüüd Lehtonen omakorda sügavtõsiselt, „õpetaja pärib üsna üksik-asjaliselt, mis juuksed on Hindenburgil ja mis-sugused vurrud on Kluckil. See on nii häbemata raske meeles pidada, seepärast katsusime nende meeste pildid ajalehtedest välja lõigata ja seinale riputada. Just laupäevaks peame juba teadma, missugune on habe, silmad ja jumal teab veel, mis kõik. Tähele panna, poisid, mitte seinale vahtida: Kui vana umbes on Falkenhayn? Noh, teie võrukaelad, tõstke käsi nii kiiresti kui jõuate, kui seda teate, muidu peate minema nurka, igaüks teist... Ärge naerge, te vemblad. Hüva, algame uuesti: Õelge mulle nüüd, milles seisavad Mackenseni teened maailmasõjas? Jah, kui te juba ei suuda vastata oma seltsimehele, kes teid üle kuulab, mis siis veel, kui te kahvatu näoga peate istuma õpetaja ees, kelle jaoks me seda kõike laupäevaks peame teadma?“

Kui Lehtonen oli lõpetanud selle jutluse, võttis ta istet ja vaikides jätkati söömist. Aliina oli end oma portsjoniga asetanud köögiukse juure ja jälgis sealt vestlust. Lehtonen korraldas kogu aja oma prilli ninal, just nagu magister Kalliovaara — muidugi polnud Lehtonenil prilli olemaski, kuid lõpmata hästi suutis ta äratada muljet, nagu oleks tal see olemas. Silmapilguks lõi perenaine kahtlema, kui võrra oli siin tegemist lihtsa tembutamisega või tõelise tõsidusega. Vaata ometi seda hullu poissi, seda Lehtonenit, ta nohises just kui magister. Magister nohises ja kõneldi, et see olevat haigus, ta olevat selles asjas käinud juba arstide juures. Teised poisid pistsid äkki kõik naerma säärase hooga, et ka Aliina viimaks pidi ühes naerma. Mis seal parata, see oli juba kord nii naljakas. Polnud siis ju ka ime, et poisid nii tihti selle õpetaja pärast pidid järele istuma. Vägisi ajas ju naerma, kui nähti säärast asja. Kuigi see oli haigus. Aliina naeris nii, et ta suur kõht aina vabises.

„Kellelgi... kellelgi pole vaja katsuda mulle teha selgeks, et koolis küsitakse, missugused on nende meeste silmad ja habemed,“ ütles ta, tilgutades suuri naerupisaraid oma supitaldrikusse, „— ei kellelgi. Koolis õpitakse

Epküütuse aegadest ja Jeerusalemma hävitamisest, niipalju tean ka mina väga hästi.“

„Aga Aliina, Egiptus on ju praegugi alles olemas, ning kõik, mis seal sünnib praegu, tuleb ka õppida. Nagu näiteks, kuidas Napoleon külastas seda maad ja armus ilusasse Egiptuse kuningannasse Kleopatrasse.“

„Vapiaami, ütle mulle nüüd,“ küsis Aliina äkki, „kas see on tõsi, et teile loetakse koolis kõigist neist Mooramaa meestest, kes ripuvad seal seintel? Vapiaami usun ma igal tingimusel.“

Fabian Soikko kargas püsti. Ta ei olnud nimelt jutuajamisest kogu aja üldse osa võtnud. Tulipunane näost vastas ta oma selge, koolitatud ja pühaliku häälega:

„Jaa, arvatavasti... mitte meie klassis... aga küllap siis vist kõrgemates küll.“

„Noh, siis pean seda ikkagi uskuma, kui Vapiaami seda ütleb. Teised poisid on ju päris ehtsad pilkajad.“

Aliina oli juba jälle heas tujus.

Kuid niipea, kui ta oli toast lahkunud, andis Janne Lehtonen juba üksinda oma välise ilmega ning eriti oma suuga, mille ta ajas kõrvuni kõveraks, märku, et vaja on korraldada nõupidamine. Ning kuna poisid tahtmatult heitsid pilgu punalillele tapetile, mida ehtisid viletsas ajalehetrukis pildid Saksa väejuhtidest maailmasõjas, lasksid nad alla serting-kangast kardina, mis ainukese suure ruumi jagas kolme ossa. Riikka Tuuna oli kord Eino-Ilmari kaasabil ise oma käega teostanud selle ruumijaotuse. Seeläbi olid suuremad poisid saanud omaette kambri, samuti ka väiksemad, ning peale selle oli loodud väike söögituba. Selle ruumijaotuse abinõu ainukeseks puuduks oli asjaolu, et ülesannete valjusti õppimine ja Soikko ilulugemised olid igale poole sama kuuldavad kui oleksid nad leidnud aset samas jaoskonnas. Ja sealjuures oli ometigi tarvitatud ära üle kolmekümne meetri sertingit.

„No näete nüüd,“ sosistas Eino-Ilmari vaevalt kuuldavalt, „Lehm' on saanud asjast teada. Oleme olnud ettevaatamatud. Nüüdsest peale ei tohi nende asjade üle kõnelda kuskil mujal, kui Olli ja Fabiani poksis.“

Olli Someri juhtis äkki oma punetavate laugudega silmade pilgud Lehtonenile.

„Kui aga nüüd meie keskel mõni Ephialtes*) peaks olnud olema!“

„Pea suu,“ ütles Lehtonen, kelle juuksed näisid end tahtvat ajada püsti. „Sina ise võid olla see noormees. Kes on siin meie hulgas kõige edevam? Linna esiilulugeja. Sina oled tõepoolest säärane paavian, et sa ühtki sõna ei saa väljendada oma suust, ilma et seda oleks

kuulda kuni linnavalitsuse ja politseijaoskonnani.“

„Aga,“ püüdis Soikko end alul kaitsta, „sääraste asjade üle ei ole ma ju sugugi...“

„Lõuad pea,“ ütles Lehtonen ja virutas talle ühe määrinud kassikarva sohvapadja näkku. „Lehm' kuulutab, Lehm' on muutunud uudishimuliseks. Ning Sõnn' võib seista akna all ja üks teine Lehm' vahib toiduainete-kauplusest üle tänava meie poole. Üks, kaks, kolm on Skorpionid' siin. Nad on Kankaas korraldanud läbiotsimise. ... Hss, Lehm' kuulatab. Jutlusta midagi, sa esiilulugeja, kiiresti. Lase käia Vabastatud kuninganna' või Leonore'...“

Soikko kargas laua ääres seisvalt istmelt püsti, pani ühe käe istme korjale, kõhatas ja algas:

„Veel kange Ilka südames
Ju rahval elab ja ta suus.
Ta elas kui üks Soome mees,
Kuid kooles — võllapuus.“

Kooli ilulugeja, kes isegi seltskondlikus majas oli tohtinud esineda ning kes unistas osadest, nagu Hamlet, Gustav Adolf ja Vilhelm Tell, laskis voolata oma värse. Keegi ei katkestanud ta ettekannet. Talle oli küll armutult öeldud kibedaid tõdesid, nii näiteks, et ta kõverad jalad ja lühike kehaehitus on ülepea matuks takistuseks suurte traagiliste osade etendamisel, kuid ta lootis, et ta veel kasvab, ja uskus, et vastava riietuse abil võib pääseda üle kõverate jalgade segavast mõjust. Seepärast ei kiisanud ta seltsilised teda enam oma avameelsusega.

„Kes orjameelselt hädaldab,
On orjakütkeis vangis,
Vaid see kord oma õigust saab,
Kes ise seda hangib...“

jatkas noor Fabian kõige sügavama veendumusega, olles sealjuures üleni kaetud higiga ja käändes kas või kahekorra oma kaela.

„Lehm!“ sosistas Eino-Elmari ja hakkas akna eesriiet alla tõmbama.

„Sõnn!“ sisises Janne Lehtonen teise akna juures ja irvitas läbi selle ruutude.

„Vaata sinna, seal ongi meie Ephialtes, tõepoolest üks saatanlik Ephialtes!“

Olli Someri jooksis akna juure. Veri ta meelegahtadel tursus. Tõepoolest, seal kõndiski üks politseinik mõõgaga vööl ja pistodaga tupes ning silmitses vana, madala maja aknaid. Ilmsüütu ilmega näos tõstis ta vahete-vahel pilgu aknaruutude poole ja lonkis siis jälle edasi.

„On sel aga üks võllaroa nagu ees,“ sosistas Janne uuesti. „Jumal teab, kust seesugune küll peaks olema välja toodud, et ta Hilmaga poes tiivariputaks ja meid ephialdistaks! Nüüd süütab ta endale paberossi põlema ja vahib jällegi üles meie akende poole.“

*) Ephialtes — kreeklane, kes 480 a. e. Kr. s. andis ära kreeklased Thermopylās.

„Mõtles lehmale!“ ütles Eino-Ilmari.
Kõik kolm jäid vait. Kuuldus ainult Fabian Soikko vägev hää:

„Ei vabastanud rõhujast
Siis rahvast vägev käsi,
Sest Ilkast kurikavalast...“

Äkki pööris Eino-Ilmari end järsult ümber ja tõstis oma käe üles ettekandja suunas, nagu tahaks ta teda lüüa.

„Vaiki, Hamlet!“ sisises ta läbi hammaste.
„Sina näid olevat kõiges süüdi. See Sõnn seal väljas kuuleb iga üksiku sõna. Milline imeline hää on ometi sinul. Sa oled tuletõrje hädapasun, aga mitte inimene. Tule vaid siia ja vaata.“

Politseinik oli tööpoolest jäänud seisma ja kuulatas vihtu peaga.

„Ära sa jumala pärast liiguta eesriiet.“

„Nähku mind peale see konn!“

„Mina arvan, et meil on praegu tähtsamat teha kui paisata end tolle lõksu.“

„*Dulce et decorum est pro patria mori*...“*)

Eino-Ilmari lausus viimased sõnad ja tõmbus kiiresti akna juurest tagasi. Ka teised jäid kulunud, plekkide ja mõrede all tublisti kannatada saanud töölaua ümber seisma. Eino-Ilmari rebis kogu sertingeesriide kõrvale, mis sel kohal oli kokku käänatud nagu köis, jooksis oma enda laua juure ja piilus sealt vargsi välja. Ta põsed olid hakanud kuumama ja süda põksus ägedasti.

Nüüd... nüüd nägid seda ka teised poisid, mida ta praegu oli näinud. Ümber nurga ilmusid nähtavale Aune ja Silja. Nõjatudes üksteise vastu, nagu kõneleksid nad teineteisele saladusi, jalutasid nad mööda vastaskõnniteed edasi. Nad teadsid nähtavasti liigagi hästi, et neid siin jälgiti, sest nende põskede punale polnud õhtune jahedus kindlasti mitte ainukeseks põhjuseks. Ja ka mitte naervaile, kelmikaile liigutustele. Silja oli ilusam, Aune meeldivam. Pidagu vaid Silja peale endale, mõtles Eino-Ilmari, tal on üliküllalt austajaid... Poisid Fabiani ja Olli poksist tegid põrgumüra ja rebisid sertingeseina kallal, nõnda et palju ei puudunud selle mahalangemisest.

„Näe, näe, näe seal!“

„Ta on neid juba tähele pannud, seda võib ju selgesti näha, ta on ju nii punane kui tedrekukk.“

„Millest te lobisete?“ ütles Eino-Ilmari ilmsüütult.

„Noh, vaata ometi välja...“

Nende sõnadega kargasid nad ta juure, haarasid kinni ta õlust, pöörsid ta ringi ja karjusid vahetpidamatult midagi ühest pruunist jakist ja ühest valgest mütsist.

„Sina, pane sa tähele, et sa ei astu minu

*) Kaunis ja austav on surra isamaa eest.

karjamaale,“ ütles Janne äkki. „See ilusam kuulub minule.“

„Võid võtta mõlemad endale,“ naeris Eino-Ilmari, lehitses oma kirjatööde vihuse edasi ja tõusis siis üles, et lasta alla aknaeesriide. „Poksi“ akende eesriided olid kaetud piltidega, millel kujutati kirikuid, losse, võlvitud sildu ja imelisi, õitsvaid puid. Kui tihti ei olnud poisid ometi nende kummaliste maastikkude ja nende mõtte uurimisel unustanud oma koolitööd.

(Järgneb.)

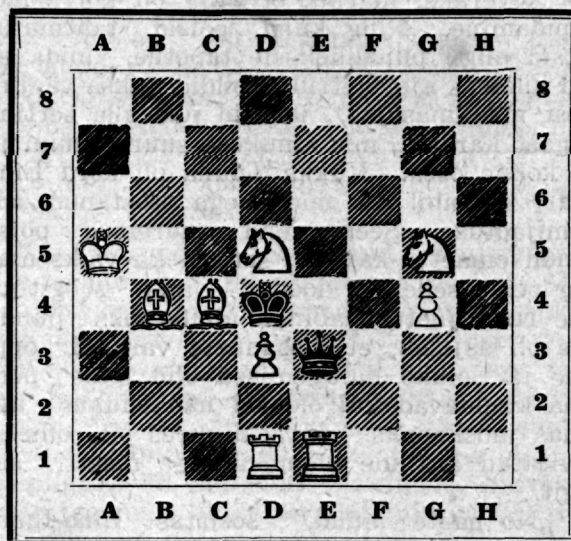
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 80.

Kokku seadnud Paul Eheland (Kärus).

„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Ka5, Vd1 ja e1, Ob4 ja c4, Rd5 ja g5, Ed3 ja g4.

Mustad: Kd4, Le3.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Lahendused palutakse saata: Tallinn Narva mnt. 26 krt. 6 A. Burmeister.

Fr. Skaliki ülesande nr. 77 lahendus (v. „Kaitse Kodu!“ nr. 16).

1. Lc6 — e8 (!), Oh5: e8,

2. Rh4 — f3 annab matt.

1. (Lc6 — e8), Lb3: d5+,

2. Re7 — c6 annab matt.

1. (Lc6 — e8), ükskõik,

2. Le8 — h8 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: E. Karp (Tallinnast), veltv. J. Mürk (Tapalt), Rud. Pruun (Narvast), J. Kalmus (Vändrast).

A. S. A. EINPAUL

TALLINN, SIMONI TÄN. 19. «» KÖNETR.: 22-24, 34-49 ja 8-43.

Eriala: või, kanamunade ja kaseiini eksport.

Piimaári ja meierei.

Ladus: Meiereitarbed, nagu: võitunnid, sool, pergament, võivärv, kultuurhape, piimaveokannud ja m.

Ilmakuulsa Hollandi taimevõitehase «Van den Bergh's Fabriken» ainuesindaja Eestis.

Ladus alati võisilemata headuses
taimevõi «SANELLA» ja rasv «ALMA-FETT».

Ostke ainult meie patenteeritud

koorejaama-sisseseadeid!!!

Lihtsad!

Tugevad!

Odavad!

Ainsad sisseseaded Eestis, mille kohta ei ole esitatud ainustki kaebust.

Alati laos

ALFA ja ASTRA piimatalitusmasinad.

Maksuta plaanide valmistamine ja nõuandmine piimatalitustele.

Tallinna Eesti Majandusühisus,

Tallinn, Estoonia puiestee 21.

TALLINNA MAJAOMANIKKUDE PANK

HARJU TÄN. 29.

TELEF. 33-11
33-69

AVATUD IGAPÄEV KELLA 9—2.

Pank võtab raha hoiule, jooksvale arvele ja tähtaja peale igasugustes summas ja maksab ajakohast protsenti. Pank diskonteerib vekseid, annab laene ja toimetab kõiki pangaooperatsioone.

RAHASAATMINE KÕIKIDESSE EESTI LINNADESSE JA RAHVA-
RIKKAMATESSE KOHTADESSE.
JUHATUS.

VASTASTIKUSTE KINDLUSTUSSELTSIDE

edasikindlustuse ja nõuande-
keskkoht ning revisjoniliit

Eesti
Ühistegeline Kindlustus-Keskselts

TALLINN, S. KARJA 19, KÕNETR. 30-78.